

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดเก็บข้อมูลด้านอนามัยและสวัสดิการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 โดยในช่วงแรกได้ดำเนินการสำรวจทุกปี จนถึง พ.ศ. 2521 และตั้งแต่ พ.ศ. 2524 - 2544 ได้ดำเนินการสำรวจทุก 5 ปี และสืบเนื่องจากรัฐบาลได้เริ่มดำเนินการโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ามาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบสาธารณสุขของประเทศไทย ดังนั้นกระทรวง สาธารณสุขจึงได้ขอความร่วมมือจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ให้มีการดำเนินการสำรวจอนามัยและสวัสดิการทุกปี ระหว่างปี พ.ศ. 2546 - 2550 หลังจาก พ.ศ. 2550 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ดำเนินการสำรวจสำรวจอนามัยและสวัสดิการทุก 2 ปี ซึ่งในปี 2556 นับเป็นครั้งที่ 18 โดยดำเนินการสำรวจในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2556 จากครัวเรือนส่วนบุคคลตัวอย่างประมาณ 27,960 ครัวเรือน

2. วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับสวัสดิการการรักษาพยาบาล การเจ็บป่วย การรับบริการส่งเสริมสุขภาพ การรับบริการทันตกรรม การเข้ารับบริการด้านสาธารณสุข ค่าใช้จ่ายในการรับบริการด้านสาธารณสุข การเข้าถึงสวัสดิการการรักษาพยาบาลของประชากร การ สูบบุหรี่ และการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของประชากร

3. ขอบข่ายและคัมรวม

ประชากรที่อยู่ในคัมรวมของการสำรวจครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลผู้อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล

4. ระยะเวลาอ้างอิง

1) ระหว่าง 1 เดือน ก่อนวันสัมภาษณ์

หมายถึง ระยะเวลาที่นับย้อนหลังจากเดือนที่สัมภาษณ์ไป 1 เดือน กล่าวคือ สัมภาษณ์ในวันที่ 1 มีนาคม 2556 “ระหว่าง 1 เดือน ก่อนวันสัมภาษณ์ ” คือ ระหว่างวันที่ 1-28 กุมภาพันธ์ 2556

2) ระหว่าง 12 เดือน ก่อนวันสัมภาษณ์

หมายถึง ระยะเวลาที่นับย้อนหลังจากเดือนที่สัมภาษณ์ไป 12 เดือน กล่าวคือ สัมภาษณ์ในวันที่ 1 มีนาคม 2556 “ระหว่าง 12 เดือน ก่อนวันสัมภาษณ์” คือ ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม 2555 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556

5. คำจำกัดความ

1) สวัสดิการการรักษาพยาบาล

หมายถึง สวัสดิการที่ได้รับเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ได้แก่ ค่ายา ค่าห้องพักในสถานพยาบาล รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องใช้ วัสดุที่ทำหน้าที่แทนอวัยวะที่ประสบอันตราย ซึ่งรัฐบาล หรือเอกชนเป็นผู้ให้

2) ประเภทของสวัสดิการการรักษาพยาบาล

หมายถึง สวัสดิการข้าราชการ/ข้าราชการบำนาญ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ สวัสดิการจัดโดยนายจ้าง ประกันสังคม กองทุนเงินทดแทน บัตรประกันสุขภาพ (บัตรทอง) และประกันสุขภาพกับบริษัทประกัน

3) การเจ็บป่วย

หมายถึง การเจ็บป่วยทุกชนิด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะโรคหรือเหตุอื่นที่ทำให้รู้สึกไม่สบาย การบาดเจ็บจากอุบัติเหตุหรือถูกทำร้าย รวมทั้งผู้ที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว

4) การเจ็บป่วยหรือรู้สึกไม่สบาย

หมายถึง การป่วยตั้งแต่ป่วยเล็กน้อย จนกระทั่งถึงป่วยหนัก การที่รู้สึกตัวว่าไม่สบาย เพราะโรคหรือเหตุอื่นที่ทำให้รู้สึกเช่นนั้น

5) การได้รับบาดเจ็บหรือประสบอุบัติเหตุ

หมายถึง การที่ร่างกายเกิดบาดแผลหรือเจ็บปวดเนื่องจากเหตุภายนอก หรือจากเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดคิด เช่น พลัดตกหกล้ม ของมีคมบาด/ ทิ่ม/ แทะ การตกจากที่สูง ตกต้นไม้ อุบัติเหตุจากยานพาหนะ การต่อสู้ การถูกทำร้ายร่างกายและเหตุการณ์รุนแรงต่าง ๆ

6) โรคเรื้อรัง

หมายถึง โรคที่มีผลก่อให้เกิดความผิดปกติ ความบกพร่อง หรือความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย โดยผลที่อาจตามมา คือ มีความพิการเหลืออยู่ ไม่สามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้ จำเป็นต้องมีการดูแลจากผู้ที่มีความรู้อย่างถูกต้อง เพื่อฟื้นฟูสภาพให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามสภาพของการเจ็บป่วยนั้น

7) โรคประจำตัว

หมายถึง โรคที่ป่วยติดต่อกันตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป แล้วยังรักษาไม่หาย ต้องทำการรักษาต่อไป (สามารถรักษาให้หายได้)

8) ซื้อ / หายากินเอง

หมายถึง การซื้อหรือหายาแผนปัจจุบัน แผนโบราณ หรือยาสมุนไพรมาเพื่อบำบัดรักษาด้วยตนเอง การซื้อยากินเอง รวมถึงการซื้อยาจากร้านขายยาซึ่งในร้านอาจมีเภสัชกรแนะนำหรือไม่ก็ตาม การที่ผู้ปกครองซื้อยามารักษาเด็ก การซื้อยาโดยเคยรู้ซื้อยาจากหมอ เป็นต้น

9) ยาแผนโบราณ

หมายถึง ยาที่ใช้ในการบำบัดโรคโดยอาศัยความรู้จากตำรายาแผนโบราณ ซึ่งได้จากการเรียนสืบทอดกันมา หรือยาที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาเป็นยาแผนโบราณ (พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2510 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ยาเหล่านี้เป็นยาสำเร็จรูป (มีเลขทะเบียน ฉลาก คำอธิบาย) มีหลายรูปแบบ เช่น ยาน้ำ ยาผง ผง ลูกกลอน ขี้ผึ้ง ครีม เจล ยาเม็ด ยาแคปซูล เป็นต้น รวมทั้งยาสมุนไพร/

ยาดำรับที่ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยประเภทเวชกรรมไทย หรือผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์จ่ายให้ผู้ป่วยเฉพาะราย

10) ยาสมุนไพร/สมุนไพร

หมายถึง ยาที่ได้จากพืช เช่น พืชสมุนไพร ต่างๆ สัตว์ เช่น อยัวะต่างๆ จากสัตว์หรือแร่ (แร่ธาตุ) ซึ่งมิได้ผสมปรุง หรือแปรสภาพ (เป็นยาสำเร็จรูป) รวมถึง ยาต้ม ยาอบ ยาอาบ ยาแช่ ยาฝน ยาพอก ลูกประคบ

11) หมอพื้นบ้าน

หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ที่ได้รับสืบทอดต่อกันมาหรือจากบรรพบุรุษในการดูแลสุขภาพ หรืออาการเจ็บป่วยเบื้องต้นในชุมชน โดยใช้ยาสมุนไพร พิธีกรรม การนวด เป็นต้น

12) แพทย์แผนไทย / แพทย์แผนโบราณ

หมายถึง ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทเวชกรรมไทย เภสัชกรรมไทย ผดุงครรภ์ไทย นวดไทย หรือผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

13) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

หมายถึง องค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความชำนาญ ในการดูแลสุขภาพโดยอาศัยความรู้ที่ได้สั่งสม ถ่ายทอด และพัฒนาสืบทอดกันมาในท้องถิ่น ซึ่งรวมถึง การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกที่ประชาชนและชุมชนใช้ในการดูแลสุขภาพอย่างสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

14) เจ้าหน้าที่สถานีนอนามัย/ศูนย์บริการ

สาธารณสุข / ศูนย์สุขภาพชุมชน / โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล(รพ.สต.)

หมายถึง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ทำหน้าที่รักษาพยาบาลผู้ป่วยในระดับตำบล ซึ่งได้แก่ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาหรือได้รับการอบรมให้ความรู้ทางด้านสาธารณสุขชุมชน บุคลากรเหล่านี้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลรักษาพยาบาลโรคที่ไม่มีความซับซ้อนมากนัก

15) สถานีอนามัย / ศูนย์บริการสาธารณสุข

หมายถึง หน่วยบริการสาธารณสุขระดับตำบล หรือระดับหมู่บ้านทั่วไปที่อยู่ใกล้ชุมชนมากที่สุด ครอบคลุมประชากรประมาณ 1,000-5,000 คน การให้บริการจะเน้นการส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรค และรักษาพยาบาล โดยสถานีอนามัยจะตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล ส่วนศูนย์บริการสาธารณสุขจะตั้งอยู่ในเขตเทศบาลและกรุงเทพมหานคร

16) ศูนย์สุขภาพชุมชน

หมายถึง สถานพยาบาลปฐมภูมิ (Primary Care Unit หรือ PCU) ที่พัฒนาภายใต้โครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่ได้รับมอบหมายให้เป็นสถานพยาบาลใกล้บ้าน ใกล้ใจ ประจำครอบครัว ประชาชน โดยต้องมีความพร้อมในการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ประยุกต์ทั้งทางด้าน การแพทย์ จิตวิทยาและสังคม ทำหน้าที่ให้บริการทั้งส่วนที่เป็นการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและการฟื้นฟูสภาพที่เป็นลักษณะการให้บริการแบบผู้ป่วยนอก การให้บริการที่บ้านและบริการในชุมชน ไม่รวมบริการที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ตั้งอยู่ในที่สามารถเดินทางไปใช้บริการได้สะดวกภายใน 30 นาที มีบุคลากร เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดการตามเกณฑ์มาตรฐาน มีประชากรที่ขึ้นทะเบียนที่ชัดเจน และรับผิดชอบดูแลประชากรไม่เกิน 10,000 คนต่อหน่วย โดยการจัดการอาจจัดบริการเป็นหน่วยบริการปฐมภูมิที่เป็นสถานพยาบาลเดียว หรือจัดเป็นเครือข่ายบริการปฐมภูมิ ที่มีหน่วยบริการย่อยรวมกันให้บริการ

17) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

(รพ.สต.)

หมายถึง สถานีอนามัยที่ยกระดับให้เป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล รพ.สต. จะให้บริการด้านสุขภาพแก่ประชาชนในตำบลให้ประชาชนและผู้บริการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง

18) โรงพยาบาลชุมชน

หมายถึง หน่วยบริการสาธารณสุขที่ให้บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขระดับอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ มีเตียงสำหรับผู้ป่วยตั้งแต่ 10 เตียงขึ้นไป จนถึง 150 เตียง ครอบคลุมประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป มีแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่นๆ ปฏิบัติงานประจำ การให้บริการจะเน้นหนักในการรักษา พยาบาลมากกว่าสถานบริการในระดับต้น

19) โรงพยาบาลทั่วไป

หมายถึง โรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ในระดับจังหวัด หรืออำเภอขนาดใหญ่ และมีขนาดจำนวนเตียงผู้ป่วยตั้งแต่ 200 – 500 เตียง

20) โรงพยาบาลศูนย์

หมายถึง โรงพยาบาลในระดับจังหวัดที่มีขนาดเกิน 500 เตียงขึ้นไป และมีแพทย์เฉพาะสาขาต่าง ๆ ครบถ้วน

21) โรงพยาบาลสังกัดอื่นของรัฐ

หมายถึง โรงพยาบาลที่อยู่สังกัดกรมต่าง ๆ ของกระทรวงสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลเลิศสิน หรือสังกัดหน่วยงานอื่น ๆ นอกกระทรวงสาธารณสุข เช่น รพ.กลาง รพ.ตำรวจ เป็นต้น

22) การส่งเสริมสุขภาพ

หมายถึง การใช้บริการด้านต่างๆ สำหรับส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น (ไม่ใช่เกิดจากการเจ็บป่วย) อาทิเช่น การไปรับการฉีดวัคซีน การไปฝากครรภ์/ตรวจครรภ์ การไปรับบริการวางแผนครอบครัว การตรวจสุขภาพ การตรวจคัดกรองโรค การไปรับบริการป้องกันโรคในช่องปาก การไปรับยาบำรุง และการไปรับบริการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพ (ลดน้ำหนัก อดบุหรี่ ฯลฯ) เป็นต้น

23) การเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาล

หมายถึง การที่ผู้ป่วยต้องนอนค้างคืนในสถานพยาบาลเพื่อรักษาตัว ไม่ว่าจะเกิดด้วยสาเหตุใดก็ตาม

**24) ความจำเป็นทางสุขภาพที่ไม่ได้รับ
การตอบสนอง**

หมายถึง ความจำเป็นที่ผู้ป่วยหรือ
ผู้รับบริการทางสุขภาพ ต้องการรักษาหรือใช้บริการ
แต่ไม่สามารถรักษาหรือใช้บริการได้ตามที่ต้องการ

25) บุหรี่

หมายถึง ยาสูบตามกฎหมายว่าด้วยยาสูบ
และผลิตภัณฑ์อื่นใดที่มีส่วนประกอบของ
ใบยาสูบหรือฟิซินิโคเซียนาตาแบกกุ่ม
(NICOTIANATABACUM) ไม่ว่าจะใช้เสพโดย วิธีสูบ
ดูด ดม อม เคี้ยว กิน เป่า หรือพ่นเข้าไปในปากหรือ
จมูก หรือโดยวิธีอื่นใดเพื่อให้ได้ผล เป็นเช่นเดียวกัน

26) สุราหรือเครื่องดื่มมึนเมา

หมายถึง เครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของ
แอลกอฮอล์ เช่น สุราแม่โขง แสงโสม หงษ์ทอง
สุรา 28 ดีกรี สุรา 40 ดีกรี สุราขาว กระแช่ สาโท
برانดี ไวน์ วิสกี้ เปียร์ เป็นต้น